

Алена
Астапчук
Мінск

Паланізмы ў прозе сучасных беларускіх аўтараў (на матэрыяле твораў П. Касцюкевіча, В. Марціновіча і інш.)

*Polonisms in the Prose of Modern Belarusian Authors
(on the Material of Works by P. Kastyukevich, V. Martsinovich and Others)*

Aктыўнае выкарыстанне запазычанняў у сучаснай беларускай мове звязана з агульнай для ўсіх славянскіх моў тэндэнцыяй да інтэрнацыонализациі, „якая мае аднолькавае праяўленне і аднолькавыя вынікі – павелічэнне долі іншамоўных запазычанняў у нацыянальных лексіконах, г.зн., па сутнасці, іх збліжэнне”¹. З другога боку, актуалізацыя ва ўжыванні паланізмаў абумоўлена, пурыйскай тэндэнцыяй да нацыяналізацыі (як вынік адштурхоўвання ад рускай мовы). Калі раней іншамоўная лексіка папаўнялася ў асноўным праз пасрэдніцтва рускай мовы і непасрэдна русізмамі, то ў апошнія дзесяцігоддзі „праяўляеца тэндэнцыя пазбаўлення ад русізмаў, актывізуеца працэс запазычвання лексікі з польскай мовы і праз яе пасрэдніцтва...”².

У мове твораў сучасных беларускіх пісьменнікаў найбольш частотнымі з’яўляюцца такія паланізмы, як *імпрэза, выступ, валіза, кіроўца, выбітны, слынны, файны, тло, тэчка, фатэль, палягаць, пекны, мана, выкішталичоны*. Яны замяняюць існаваўшыя да нядаўняга часу лексемы, якія „перасталі задавальняць з пункту гледжання некаторых носьбітаў беларускай мовы сучасным запатрабаванням пурыйскага характеру”³.

Віктар Марціновіч – пісьменнік, журналіст, мастацтвазнаўца, палітолаг – дэбютаваў у літаратуры ў 2009 годзе рускамоўным раманам *Параоня* (на продаж гэтай кнігі ў Беларусі ўлады наклалі неафіцыйную забарону). У чэрвені 2011 года

¹ А. А. Лукашанец, *Асаблівасці сучаснага польскага ўплыву на беларускую мову*, [у:] Польска-беларускія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі: Матэрыялы XVI Міжнароднай канферэнцыі „Шлях да ўзаемнасці”, Беласток 2009, с. 31.

² В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгuleвіч, *Слоўнік новых слоў беларускай мовы*, Мінск 2009, с. 10.

³ А. А. Лукашанец, *оп. cit.*, с. 36.

пісьменнік презентаваў свой першы беларускамоўны раман *Съцюдзёны вырай*. Паводле слоў аўтара, гэты твор мусіў распаўсюджвацца выключна ў электронным выглядзе і не выходзіць у друкаваным варыянце. За гэты раман у 2012 годзе Віктар Марціновіч быў уганараваны Літаратурнай прэміяй „Дэбют” імя Максіма Багдановіча ў галіне прозы.

У тэксле рамана *Параноя*, напісанага на рускай мове, паланізмаў не заўважана, а вось у творы *Съцюдзёны вырай* В. Марціновіч выкарыстоўвае даволі шмат паланізмаў, сярод якіх *тэлевізія* (telewizja – тэлебачанне⁴), *унёсак* (wniosek – пра-панова, заключэнне, выснова), *атракцыя* (atrakcja – забава, уzech; цікавінка), *агенцыя* (agencja – агенцтва, прадстаўніцтва), *канверт* (korerta – канверт), *выбітны* (wybitny – выдатны) і іншыя. Напрыклад:

Новая іракская тэлевізія! Амерыканцы прывезлі ў Ірак свободу!

Звычайна гэты „стартавы” артыкул станоўчы і падкрэслівае ўнёсак асобы ў развіццё цывілізацыі ды барацьбы з рэжымам.

Кляштары, якія знаходзяцца ля дарог, з'яўляюцца выключна турыстычнай атракцыяй, і там цябе сустракаюць не манахі, а экспурсаводы.

У агенцыі, якая дапамагла мне зняць кватэру, раслумачылі, што такі другі выхад – звычайная з'ява ў старожытнай архітэктуры...

Тыя, хто працуе за гропы, жывуць вельмі сціпла, бо пражыць на тыя 100 баксаў, якія сарамліва кладуць у капэрце... – немагчыма.

Нейкім чынам – можа, гіпнозам якім, Пільняк запэўніў тую, што з'яўляеца выбітным прадстаўніком літаратуры, з якой жанчына кармілася.

Павал Касцюковіч – аўтар кніг апавяданняў, перакладчык сучаснай ізраільскай і амерыканскай прозы (пераклаў на беларускую мову творы Э. Керэта, К. Вонегута) – скончыў псіхалагічна-сацыялагічны факультэт Тэль-Авіўскага Акадэмічнага каледжу, потым пераехаў у Мінск. У сакавіку 2012 года стаў першым літаратаром, узнагароджаным Прэміяй імя Ежы Гедройца за кнігу *Зборная РБ па негалоўных відах спорту*.

У гэтай кнізе П. Касцюковіча трапляюцца такія паланізмы, як *гжэчна* (grzecznie – далікатна, ветліва), *лётнічча* (lotnisko – аэрадром), *фрызура* (fryzura – прычоска), *выкшталцона* (wykształcony – 1. адукаваны; 2. сформіраваны). Напрыклад:

Ля гастронома ідзе невысоканькая, гжэчна апранутая бабулька, якая крыху так выбіваецца з агульнай моды.

Здраднік горши за ворага, таму са словамі: „Ты мне быў сябрам!” – я смаляў Андрэю ў жывот, і той ляцеў носам у хмызы (адкуль яны там, на лётнішчы?).

Ішлі замежныя прафесары, знаўцы трох падзелаў Рэчы Паспалітай, з парт-фелямі і ноўтбукамі, крохылі шаноўныя спецыялісткі на паўстанні 1863 года, з фрызурамі і педыкюрам.

⁴ Тут і далей пераклад падаецца па выданні: Я. В. Волкова, В. Л. Авілава, *Польска-беларускі слоўнік*, рэд. Г. А. Цыхун, Мінск 2004.

*I раптам – ні стуль ні ссоль, пасярод акту нацыянальнага кучкавання – хто гэта так **выкшталцона** вынырвае з-пад зямлі, ляютна выпускаючы фантанчык нашага неўрадлівага суглінку?*

Зміцер Вішнёў піша вершы, прозу, крытыку, займаецца жывапісам. Да 2006 года быў кірауніком перформансага праекта *Спецбрыгада афрыканскіх братоў*. Аўтар кніг *Тамбурны маскіт* (2001), *Верыфікацыя нараджэння* (2005), *Фараон у заапарку* (2007) і інш. Удзельнік шматлікіх міжнародных паэтычных фестываляў і кангрэсаў. Творы З. Вішнёва перакладзены больш чым на дваццаць моў.

У рамане *Замак* набудаваны з крапівы пісьменнік прыбягае да такіх паланізмаў, як *памаранчавы* (ромагаічowy – апельсінавы, аранжавы), *тэмат* (temat – тэма), *пігулка* (pigułka – пілюлька; таблетка), *візітоўка* (wizytówka – візітная картка; візітоўка, візітка), *гарнітур* (garnitur – 1. касцюм (мужчынскі); 2. гарнітур, камплект, набор), *цытрына* (cytryna – лімон; цытрына; cytrynowy – лімонны):

*Страчваюцца тэлефоны ўсіх колераў і адценняў – цырвоныя, салатныя, **памаранчавыя**, бэзавыя.*

*Люблю Борхеса. Люблю смерць. Чытаю час ад часу кніжкі на гэты **тэмат**.*

*На пэўны момант ператварыўся ў **пігулку** і даў нырца ў страўнік... Не паеў мяса – і здаецца, што звярэеш. Нібы прыняў **пігулку** азвярыну!*

*Колькім дзяўчатам ты раздарыў свае **візітоўкі** – і не пералічыць...*

*На Пётры быў чорны **гарнітур** (так-так – было тут штосьці ад пінгвіна).*

*Хутка будзем піць гарбату з **цытрынай** і закусваць булачкамі з макам.*

На аснове запазычанняў *цытрына*, *гарнітур* пісьменнік утварае прыметнікі, якія выступаюць у пераносным значэнні і выконваюць функцыю эпітэтаў:

*У карлікаў жоўтыя **цитрынавыя** пысы, вочы нібы гнілія аранжыкі і вусны нагадваюць леташнія мухаморы.*

*Я глядзеў на Пётру – на ягоную **гарнітурную** фігуру, на пустазельнае поле твару, на срэбны пярсцёнак на ўказальнім пальцы правай руکі – і думаў пра змову.*

Франц Сіўко – аўтар кніг прозы З чым прыйдзе (1991), Апошніе падарожжа ў краіну ліваў (1997), Удог (2001), Ягня ахвярнае (2003), Асіметрыя (2005), Дзень Бубна (2008), Выспы (2011). Аддае перавагу жанрам прыпавесці і кароткіх запісай-эсэ. Лаўрэат рэгіянальнай літаратурнай прэміі імя У. Караткевіча. Перакладаўся на рускую, асецінскую, балгарскую мовы.

У зборніку Ф. Сіўко *Выспы* даволі частотнымі з'яўляюцца такія лексемы польскага паходжання, як *пастарунак* (posterunek – участак (паліцэйскі), аддзяленне (міліцыі)), *страйкавы* (strajkowy – забастовачны), *каляжанка* (koleżanka – сяброўка), *імпрэза* (impreza – мерапрыемства), *пігулка*, *візітоўка*:

*Значыць, штосьці такое ёсць: хто б гэтак доўга трymаў у **пастарунку** не-вінаватага, тым больш старога ды ў дадатак не надта здаровага чалавека?*

*Апроч непярэлівак са **страйкавым** камітэтам у Кірыкаў яичэ, аказваеца, непрыемнасці, звязаныя са здачай у арэнду памяшкання нейкай апазіцыйнай грамадской структуры.*

Яна папрацавала на два ўчасткі два тыдні і ўжо амаль дачакалася вяртання **каляжанкі**, як здарылася нечаканае.

Але яму, вопытнаму наведніку **імпрэзаў** падобнага кшталту, і гэтага кара-
ценъкага мігу, как ацаніць унутраны стан жанчыны, было дастаткова.

Люся сядзіць у здраниченні пры вакне, лічыць **нігулкі** сахарыны.

I па сёння візітоўка Міжрэчча – срэбналістыя надвісленскія таполі.

Алена Брава публіковалася ва ўсіх вядучых літаратурных часопісах Беларусі,
калектыўных зборніках *Апавяданне – 2005*, *I зоркі над Бярэзінай-ракой*. Лаўрэат
літаратурнай прэміі „Гліняны Вялес” за кнігу *Каменданцкі час для ластавак*.
У 2012 годзе выйшаў раман *Рай даўно перанаселены*, у якім А. Брава выкарыс-
тоўвае такія паланізмы, як *лазенка* (łazienka – купальня, купальны пакой, ван-
ная), *пекны* (piękną – прыгожы), *валіза* (walizka – чамадан), *кіроўца* (kierowca –
вадзіцель, шафёр; кіроўца) напрыклад:

Мы з сястрой хаваемся ад яе [маці] ў **лазенцы**.

Менавіта сваю жаноцкасць **пекныя** паненкі з плакатаў здолелі ператварыць
у штучны тавар, за які гатова была плаціць уся краіна, выстойваючы чэргі да
кас кінатэатраў.

Ён пакуе **валізку** і перабіраеца ў лабараторыю НДІ суседняга горада, дзе пра-
цуе. Каб трохі супакоіца, яна вырашае разабраць **валізку** з адзеннем.

У вялізным, наскроў прадзымутым гаражы аўтобуснага парка, дзе ўсе **кіроў-
цы** ведалі мяне па імені і віталі як прыніцэсу крыві, я прыціскалася ішакой да
сумных конскіх мордаў маіх ЛАЗаў, гладзіла іх пыльныя бакі [...]

У першай кнізе маладой пісьменніцы Наталкі Харытанюк *Трынаццаць гісто-
рыя пра мёртвага ката* сустракаюцца такія паланізмы, як *фатэль* (fotel – фатэль;
мяккае крэсла), *улётка* (ulotka – лістоўка; улётка; пракламацыя), *гэст* (gest – жэст):

Маёр задаволена адкінуўся на спінку **фатэля**, упэўнены, што ўжо тут –
сам-насам са сваімі ценяямі – ён у поўнай бяспечы, і заснуну.

Ззаду засталіся: трыв **улёткі**, незаўважна кінутыя на скураныя сядзенні,
налепка на дзвярах і першы жоўты ліст на падлозе, які яна прынесла з сабой на
кончыку парасона.

I раптам гэтыя іх гэст – яны не абняліся, а злёгку штурханулі адзін аднаго
ў плячу.

Вельмі папулярны ў многіх сучасных аўтараў такія лексемы, як **таксоўка**
(taksówka – такси), **тло** (tło – фон), **файна** (fajnie – файна, класна, цудоўна), **тэчка**
(teczka – партфель, папка):

Я рухаўся на **таксоўцы** ўздоўж заліва пад акампанемент плявузгання **кіроў-
цы**, які ўсё здзіўляўся, навошта мне спатрэбілася на Гюстэпа (В. Марціновіч).
Хісткай хеўрай ловяць замест **таксоўкі** аўтобус (П. Касцюкевіч). У цябе тады
яшчэ неяк гроши выцягнулі [...] I з сабой на гарэлку з сокам, не кажучы пра **таксоўку**,
не было [...] (З. Вішнёў).

Карэнныя мінчукі [...] стурбавана сочаць, каб на **тле** адвячоркавага неба чор-
ныя гмахі птушак не началі перарабляць на свой лад столькі гадоў рупліва ма-

ляваны гарадскі рысагляд (П. Касцюкевіч). Галоўным чынам гэта выявы дзяячоў твараў і экзатычных кветак на **тле** блякльых пасаў дажджу [...] (Ф. Сіўко).

У нас усё **файна**, бо ў нас няма вайны! (В. Марціновіч). Напрыканцы кастрычніка **файна** стаяць у Берлінскім парку і піць каву [...] (З. Вішнёў). І я падумаў, што такой **файнаі** гісторыі не варта пропадаць, і сёння вырашыў пацешыць ёй таксама іншых Юляў (П. Касцюкевіч). [...] **Файнае** азначэнне, калі не браць да ўвагі, што менавіта так, „*Глыбы і слай*”, называўся нарыс беларускай літаратуры, што зрабіў Багдановіч у 1911 годзе (В. Марціновіч).

Наста распіліла заплечнік, дастала адтуль **тэчку**, расчыніла яе, вываліла змесціва на стол. У **тэчцы** было [...] Як бы гэта апісаць [...] (В. Марціновіч). Ад нечаканасці яна сумелася, тонкая книжка ў мяккай вокладцы выслізнула ў яе з **тэчкі**, паляцела тарчма на дол (Ф. Сіўко).

– Што вы бачыце на гэтым фотаздымку? – запытала Алена, выцягнуўши каляровы здымак са сваёй срэбнай **тэчкі** (Н. Харытанюк). На стале ляжала спраўядзача за некалькі дзясяткаў гадоў [...] дакладней, увесь стол быў завалены **тэчкамі** [...] (З. Вішнёў).

Надзвычай частотнымі з'яўляюцца ў сучаснай беларускай прозе лексемы **амбасада** (ambasada – пасольства), **амбасадар** (ambasador – пасол), **палягаць** (polegać – спадзявацца; разлічваць; заключацца ў чым, зводзіцца да чаго), **выкіталічоны**, **кіроўца**:

Тыя, хто працуе за грошы, жывуць вельмі сціпла, бо пражыць на тыя 100 баксаў, [...] (гэта ў лепшым выпадку, калі книжачку фінансуе нейкі фонд ці **амбасада!**) – немагчыма (В. Марціновіч). Прыгоды распачаліся з **амбасадаў** (З. Вішнёў); Вольга Андрэйна ўжо адвяла пагляд, штосьці ціха тлумачыла суседу, мужчыну ў шэрым касцюме-тройцы – здаецца, сакратару нямецкай **амбасады** (Ф. Сіўко). І потым, ведаец, не толькі ж чужаземным **амбасадарам** ды святарам гаманіць па-нашаму.. (Ф. Сіўко).

Самая простая будыйская медытация **палягае** не ў адчыненні нейкіх кропак, выходзе ў астрал, уяўленні сябе плямай свята ў цемры няіснага (В. Марціновіч). І ў чым жа яны, тыя ўзоры, на ваши погляд, **палягаюць**? (Ф. Сіўко). Галоўнае ж **палягае** ў тым, што Юля сачыняла сваё жыцё, як раман [...] (А. Брава). Магічнасць **палягае** ў тым, што гэта не можа быць паслядоўным шэрагам вобразаў (Н. Харытанюк).

Спачатку настаўніца, прыголомшаная **выкіталічоным** узорам цытат, аб'яўляе яе сачыненні лепшымі ў класе (А. Брава). Яна глядзіць, як зневіне сімпатычны чалавек з **выкіталічонымі** манерамі дэмантруе з экрана без аніякіх пакутаў сумлення галаву забітай хвіліну таму прыгажуні антылопы або аленя [...] (Ф. Сіўко). Так атрымалася, што ў паваенных фільмах пра вайну, пакуль савецкая і амерыканская форма часоў другой сусветнай заставалася такай, як была раней, фашистыская з фільма ў фільм работалася больш моднай ды **выкіталічной** (П. Касцюкевіч).

– Памагчы з рэчамі, тата, ці без мяне дасцё рады? – пытаеца **кіроўца** (Ф. Сіўко). Калі пад'язджалі да могільнікавай брамы, **кіроўцы** адначасова далі сі-

гнал (А. Брава). *Кіроўца выцягнуў цыгарэту і запаліў. Клубы дыму акуталі нас туманам* (З. Вішнёў).

З прыведзеных прыкладаў толькі слова *візітоўка* можна аднесці да непасрэдных польскіх запазычанняў апошняга часу. Ужыванне ж лексем *імпрэза* (замест *мерапрыемства*), *выступ* (замест *выступленне*), *валізка* (замест *чамадан*), *кіроўца* (замест *ваадзіцель*), *амбасада* (замест *пасольства*), *страйкавы* (замест *забастоўчны*) не звязана з непасрэдным польскамоўным уплывам, а „абумоўлена так званай зменай моўных арыенціраў”⁵, у выніку якой адштурхоўванне ад рускай мовы вядзе да збліжэння з польскай мовай.

Вялікая колькасць актуалізаваных у сучасным маўленні паланізмаў звязана з вяртаннем у актыўны ўжытак слоў абмежаванага выкарыстання, такіх як *мана*, *пекны*, *слынны*, *выступ*, *філіжанка*, *імбрык*, пашыраных ва ўжыванні ў 20-я гады XX ст. Так, у *Беларуска-расійскім слоўніку* М. Байкова, С. Некрашэвіча (Менск 1926) зафіксаваны лексемы: *мана* – з адпаведнікам *карта* (*географическая*); *філіжанка* – чайная чашечка; *імбрычак* – чайнік; *пекны* – красівый, изящны; *слынны* – известны; *гарнітур* – мужскі костюм. Некаторыя слова фіксуюцца з семантыкай, адрознай ад польскай: *тло* – тлен, прах; *выступ* – *выступ* (*выступы сонца-вялы*). У польскай мове: *występ* – выступ, выступленне; *tło* – фон.

Адсутнасць шыльдаў на ангельскай ці рускай мовах бянтэжыла, казытала нервы, аднак на каленях ляжала разгорнутая *мана* (В. Марціновіч). Мой найлепши сябра скраў стратэгічную *ману* Гомельскай вобласці і цяпер мерыйся пераможна адымчаць яе ў Нью-Ёрк (П. Касцюкевіч); Ён яичэ выцягнуў сюды – па гэтым бок *маны* – некалькі дарагіх для Гары людзей (Н. Харытанюк). *Мастак і літаратаў ляжаў свежаваранай сардэлкай і ў роспачы круціў у руках кітайскі пэндзаль, думаючы пра тое, што на *мане* Беларусь выглядае дробнай у параўнанні з Кітаем*

(З. Вішнёў).

Насамрэч, паверце чалавеку, у жыцці якога было шмат дзяўчын, прычым большасць з іх я спакусіў менавіта майі літаратурнымі талентамі: друкаваў у „Ахрэме” апавяданне пра каханне, атрымоўваў стос лістоў ад прыхільніц, абіраў найболыш *пекных*, спакушаў дасціннасцю ў „скайпе”, сустракаўся, ну і да-лей тарам-парам (В. Марціновіч).

Прынамсі, яе *слынная* мара збылася. Яна можа лічыць сябе пераможцай [...] (А. Брава).

Усё было добра, сумневу быць не магло: *выступ* удаўся [...] Прапаную прыступіць да аблеркавання *выступу* (Ф. Сіўко).

Мужчына ў белым халаце з прабіркай у руцэ на *тле* хімічнай лабараторыі: Мы правялі сацыялагічнае апытанне пяці тысячаў чалавек [...] (П. Касцюкевіч). Галоўным чынам гэта выявы дзявочых твараў і экзатычных кветак на *тле* бліскіх пасаў дажджу ці, наадварот, да рэзі ўвачу яркіх сонечных прамянёў (Ф. Сіўко).

⁵ А. А. Лукашанец, *op. cit.*, с. 36.

Збягаю ад паляўнічага ў кудравым гарнітуры, у якога ў галаве адно порах і дровы (З. Вішнёў).

Адзін У, як сапраўдны перформер, выцягвае плоскую філіжанку канъяку і праноўвае выпіць (З. Вішнёў). У пададзеным кантэксце лексема філіжанка ўжыта ў значэнні ‘пляшка’.

Праціснуўшыся праз свідравіну калідора, мы апынуліся ў падсобным памішканні, дзе ўжо рытэу імбрык ды стаялі кубачкі – нібы запрашэннем для вывучэння тэмы „My kitchen” на якой-небудзь складанай мове [...] (В. Марціновіч). А побач белы электраймбрыйк гудзе і булачкі толькі выпечаныя попелам упрыгожваюцца (З. Вішнёў).

Трэба заўважыць, што слова *imbryk* у польскай мове абазначае заварнік. У паданых прыкладах гаворка ідзе пра чайнік для кіпеню (то бок на беларускай глебе гэтые назоўнік пашырыў семантычны аўём).

Такія лексемы, як *файны*, *пекны*, *тэчка*, *валізка*, *тігулка* выкарыстоўваюцца ў памежных гаворках (многія маюць больш шырокую, чым у польскай мове, семантыку, некаторыя адрозніваюцца гукавым афармленнем). Так, у *Слоўніку беларускіх гаворак паўночна-захоўнай Беларусі і яе пагранічча* ў 5 тт. (1979–1986) прыметнік *файны* (*хвайны*) фіксуецца ў значэннях: 1. Які мае дадатныя рысы характару; 2. Прыгожы; 3. Добрая заводу, з добрымі якасцямі; 4. Смачны; 5. Добрая гатунку; 6. Ураджайны; 7. Урадлівы; 8. Ясны, цэплы (пра пагоду). Прислоўе *файна* (*файно*) мае значэнні: 1. Добра; 2. Смачна; 3. Моцна; 4. Прыгожа; 5. Багата.

Прыметнік *пекны* зафіксаваны ў значэннях: 1. Прыгожы. 2. Добры; прислоўе *пекна* (*пекне*) – 1. Прыгожа, добра. 2. Здатна, лоўка.

Назоўнік *тэчка* выступае ў наступных значэннях: 1. Парфель; 2. Сумка; 3. Торба. Акрамя таго, ён мае амонімы: *тэчка*² – тое, што і туркач (мядзведка) і *тэчка*³ – шост.

Фіксуюцца ў названым слоўніку і лексемы *валіска* – чамадан; *тігулка*, *тігулачка* – таблетка; *пастарунак* – пост; *кнайпа* – шынок; *фрызер*, *фрызіер* – цырульнік.

Некаторыя з сучасных аўтараў выкарыстоўваюць адзінкавыя лексемы, якія адсутнічаюць у мове твораў іншых пісьменнікаў. Напрыклад, у В. Марціновіча: *Гэты текст цалкам з'яўляецца маёй выналезкай і не звязаны ні з воднай з вядомых аўтару формаў рэальнасці* (*wynalazek* – вынаходства).

У З. Вішнёва: *Ты сваім аповедам пра юшку натхніў мяне на рыбную зупку!* (*zupa* – 1. суп; 2. першая страва). Вучыся выкроўваць нармальны *шлафрок!* (*szlafrok* – шлафрок, халат). *Ідзеи па вуліцы і разумееши, што гэта не горад кнайпаў* (*knajpa* – шынок, піёнушка; забягалаўка). Лексема *кнайпа* сустракаецца і ў Н. Харытанюк: *Адным з такіх падарункаў, якім я сапраўды пацешыла дзядулю, была книга пра кнайпы Львова.*

Ф. Сіўко такія „непапулярныя” лексемы выкарыстоўвае ў якасці характеристыкі мовы персанажаў: – *А я дык і не сумнявалася, што гэта скончыцыца, – кажа раздатчыца Зінаіда і падцінае танюткія, быццам усохлыя з-за недахоту плоці, што ўся пайшла на фармаванне іншых частак неабдыннага, альбжымага*

– Алушина слоўка – цела, вусны [аўтар падае спасылку: *велізарнага, агромніста-га (ад польскага olbrzymi)].

Акрамя таго, пэўныя намінацыі польскага паходжання ўжываюцца для прыдання тэксту каларыту, напрыклад, пнёндзы (pieniadze – грошы), крэсавы (kresowy – ускрайнны; памежны):

...Я з аўтамата дзынькнула Вальдэмару, але ж ён сказаў, цяпер на Шоду кліентаў няма, а тыя што былі – усіх пабралі, лёгкіх пнёндзы з каталікоў не навыш-мандоўваеш, дык вытрапіліся ў сквот, там былі студэнты з нейкага беларускага універу (В. Марціновіч). Наши выхаваныя ў крэсавых школах дзяды-прадзеды занадта добра ведалі сваё месца, каб замахвацца на большае, чым дазваляла ім их паходжанне (Ф. Сіўко).

Залішняе ж паглыбленне ў стыхію польскамоўнага ўплыву можа прывесці да моўных памылак, у прыватнасці да таўталогіі. Напрыклад: *Вось апошніяе, што звязала яго з Настай, некнай прыгажуній са станам далікатным, нібы вітая калона часоў барока, лялька, лялька з адарванай нагой [...]* (В. Марціновіч).

Выбар той ці іншай лексемы залежыць і ад прыхільнасцей аўтара. Так, П. Касцюковіч, Ф. Сіўко лексему *канэрта* не выкарыстоўваюць, аддаючы перавагу беларускай *канверт*: *Яна паварочваецца тварам да Дараишэнкі, слізгае вачыма па канверце [...]* (Ф. Сіўко). [...] Мы будзем атрымліваць адно *канверты* і радасці скучыя тэлеграммы (П. Касцюковіч).

А. Брава не мае схільнасці да паланізмаў *таксоўка*, чыннік, пігулка, ужываючы лексемы *таксі*, *фактар*, *таблетка*:

Калі мы ехалі на могілкі на старэнькім, вылучаным аўтапаркам ЛіАЗе, следам урачыста плылі таксі...

Я не філосаф, я клініцыст. І мой досвед пераконвае ў тым, што ўсё залежыць ад двух фактараў: спадчыннасці ды ўмоў выхавання, ад генатыпу і фенатыпу.

Дзед паміраць баяўся. Ён глытаў мноства *таблетак*, запарваў нейкія карэн-ні ды часта перабіраў невялічкія, не большыя за скрынечку ад запалак, чорна-белья фотаздымкі.

Увогуле, такія слова, як *тло*, *тэчка*, *канэрта*, *таксоўка*, гэст з пункту гледжання намінатуёнай запатрабаванасці з'яўляюцца збыткоўнымі, аднак выступаюць своеасаблівымі *маркерамі* маўлення таго кола насельніцтва, што карыстаецца беларускай мовай штодня. Па меркаванні Г. Арцямёнка, „прычыны своеасаблівага рэнесансу польскамоўнага ўплыву звязаны, відавочна, з пошукамі рацыянальных шляхоў развіцця слоўнікавага саставу беларускай мовы. [...] Прадстаўнікі беларускай творчай інтэлігенцыі звязратаюцца да здабыткаў польскай мовы, магчыма, падсвядома ўспрымаючы яе як своеасаблівы мост у свет заходній, еўропейскай цывілізацыі”⁶.

⁶ Г. Арцямёнак, *Беларуска-польскае лексічнае ўзаемадзеянне на сучасным этапе*, [у:] *Беларуская мова: шляхі развіцця, канструкты, перспектывы: Матэрыялы III Міжнар. кангрэса беларусісту „Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый”*, Мінск 2001, с. 147.

Усе названыя запазычанні з польскай мовы аблігуюцца штодзённую, побытавую сферу жыцця. Лексічны склад справавой ці навуковай сферы паланізмамі практычна не папаўняецца. Выключэннем з'яўляецца лексема *кіроўца*, якая знайшла пашырэнне ў тэрміналогіі і была выкарыстана ў *Правілах дарожнага руху* (2012), перакладзенага Таварыствам беларускай мовы імя Ф. Скарині. Напрыклад: *Кіроўца – фізічная асаба, якая кіруе транспартнымі сродкамі, за выключэннем асобы, якая навучаеца кіраванню механічным транспартнымі сродкамі. Да кіроўцы прыраўноўваюцца асобы, якая навучае кіраванню механічным транспартнымі сродкамі і пры гэтым знаходзіцца ў ім, а таксама коннік, паганяты жывёлы.*

Шмат якія з прыведзеных лексем увайшлі ў актыўны ўжытак, пра што сведчыць іх фіксацыя ў *Слоўніку новых слоў* В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч (2009). Гэта такія слова, як *амбасада, імпрэза, выступ, кіроўца, выбітны, файні, філіжанка, мана, выкшталцоны, страйкавы, улётка, унёсак, пастарунак, каляжанка, візітоўка*. Не знайшлі адлюстравання ў *Слоўніку паланізмы імбрык, валіза, слынны, тло, фатэль, палягаць, пекны, тэчка, капэрта, таксоўка, лазенка, пігулка, атракцыя, агенцыя*. Некаторыя з іх выкарыстоўваюцца асобымі аўтарамі і не маюць шырокага распаўсюджвання сярод носьбітаў беларускай мовы (*атракцыя, агенцыя, капэрта, лазенка, пігулка, тэчка*). Разам з тым, такія лексемы, як *палягаць, валіза, фатэль, імбрык, тло, слынны, пекны* знаходзяць усё большае распаўсюджванне і маюць тэндэнцыю да сталага замацавання ў сучаснай беларускай мове.

Summary

The article is devoted to the problem of updating of borrowings from the Polish language in the modern Belarusian language which is caused by purifying the tendency towards nation-alization. The examples of Polonisms in artistic prose by current Belarusian writers are provided in the article. It is concluded that lexemes of the Polish origin are becoming more common and tend to be permanently fixed in the modern Belarusian language.